

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Δε διαφέρεις από μένα περισσότερο
απ' όσο το δεξί μου πόδι διαφέρει απ' το
αριστερό: αυτό όμως που μας ενώνει είναι
Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ-ΠΟΥ
ΓΕΝΝΑΕΙ ΤΕΡΑΤΑ
(Ζορζ Μπατάιγ, *Η θεωρία της θρησκείας*)

Α ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΚΑΙ ΝΑ ΄ΝΑΙ μια σκηνή από ταινία του Μπονιουέλ. Πρόκειται όμως για τη δική μας πραγματικότητα, για μια κραυγή που βγαίνει από πολλά στόματα με διαφορετικούς τρόπους: «Σκοτώστε την ελευθερία». Πρόκειται για μια τρομακτική εμπειρία για έναν άνθρωπο του λόγου, που επαναφέρει στη μνήμη τη ρήση του φιλοσόφου: Πρέπει να είσαι ήδη ελεύθερος για να επιθυμείς την ελευθερία. Κι όπως μας υπενθυμίζει ο Κορνήλιος Καστοριάδης, σε μια συνέντευξη έμπλεο συλλήψεων, μια ελευθερία που δεν ξέρεις τι να την κάνεις, καταλήγει στο αντίθετό της. Απέναντι στην κρίση της κουλτούρας της μοντερνικότητας, στην αποτυχία να δημιουργηθούν ελεύθερα νέες συλλογικές ταυτότητες και στο κύμα κυνισμού και απάθειας, οι άνθρωποι επιλέγουν προμοντέρνες μορφές συλλογικής δράσης που στηρίζονται στο χώρο, τη γλώσσα και την παράδοση.

Η αποτυχία του ατομικισμού και του νεοφιλελευθερισμού, μετά την εκτέλεση οποιασδήποτε κοινωνικής πολιτικής, να δημιουργήσουν μια συλλογική ταυτότητα, οδηγεί στον εναγκαλισμό του έθνους όχι βέβαια ως «μια συλλογικότητα που δημιούργησε έργα τα οποία μπορούν να έχουν αξιώσεις καθολικής εγκυρότητας» (Κ. Καστοριάδης) αλλά ως η τελευταία παροχή μιας θησιγενούς ασφάλειας.

Η ασφάλεια, μας υπενθυμίζει ο τελευταίος αστός που ακούει στο όνομα Τόμας Μαν, σαν η μοναδική κρατική παροχή, είναι το βίωμα της πανούκλας σε συνθήκες κατ' οίκον περιορισμού. Αυτή θέλησε να μας εγγυηθεί η περίφημη

Νέα Τάξη, πανηγυρίζοντας για την αποσάρθρωση της άλλης όψης του νεο-συντηρητισμού, των κρατικοκαπιταλιστικών κοινωνιών της ανατολικής Ευρώπης. Για όποιον ωστόσο δεν εφησυχάζει με τα μεγάλα λόγια είναι φανερό ότι η κατάρρευση δεν σταματά. Γιατί, επιμένουμε, αυτό που μπροστά στα μάτια μας συρρικνώνεται είναι απολιθωμένες μορφές κυριαρχίας, που μέσω αυτών επιχειρήθηκε εκ των άνω η εδραίωση μιας οικουμενικής ταυτότητας του ανθρώπινου είδους.

Παρά την επιχειρούμενη αναβίωση των οικονομίστικων ερμηνειών και σε πείσμα όλων των πανηγυρικών που εκφωνήθηκαν κι εκφωνούνται από τους «μετανωμένους αριστερούς» (J. Agnoli) η διάλυση δεν είναι συνέπεια ενός ανεπαρκούς οικονομικού συστήματος αλλά της ίδιας της κουλτούρας της νεοτερικότητας όπως αυτή εκφράστηκε από τις γραφειοκρατίες των σοσιαλιστικών καθεστώτων. Ό,τι εδώ κατανοείται ως κουλτούρα είναι ένα αμάγαλμα ιδεών, αξιών, συνθηθειών και μηχανισμών ισχύος που επιδιώκουν να προστατεύσουν κατεστημένες μορφές διακυβέρνησης, συστήματα προνομίων και ιεραρχιών.

Η σοσιαλιστική κουλτούρα, σύμφωνα με τους απολογητές της προσέφερε μια ανώτερη κοινωνικο-οικονομική ορθολογικότητα απ' αυτή του καπιταλισμού κι έτσι έχαιρε νομιμοποίησης. Στο όνομα της ανώτερης ορθολογικότητας το κράτος εργαλειοποιήθηκε στο έπακρο ώστε να επιτευχθούν νέοι και ανώτεροι τρόποι κοινωνικής κυριαρχίας και υποτάχθηκε πλήρως στο σύμπλεγμα γραφειοκρατών-τεχνοκρατών-στρατιωτικών. Η αυτοδιάλυση αυτού του συμπλέγματος είναι η εκδίπλωση της διαλεκτικής του διαφωτισμού. Η κυριαρχία πάνω στη φύση, αφού συσώρευσε τρομακτική δύναμη και δεινά, καταλήγει στο μύθο, παράλληλα με την εργαλειώδη ορθολογικότητα που φανερώνεται ως ανορθολογισμός. Αυτό είναι το δυσοίωνα μήνυμα της διάλυσης της ΕΣΣΔ και της Γιουγκοσλαβίας όπως αναλυτικά παρουσιάζεται στην εργασία των Vujacic-Zaslavsky.

Το προανάκρουσμα αυτών των εξελίξεων βρισκόταν ήδη μπροστά μας από τη δεκαετία του '60 με την υποχώρηση του κράτους νταβατζή, του μεταπολεμικού σχήματος συμβιβασμού κεφαλαίου-εργασίας. Αυτό το χειραγωγικό μοντέλο που μεταμφίεσε την επαχθέστερη εμπειρία της Δύσης και γέννησε άβουλους πολίτες, έμεινε έκτοτε ανυπεράσπιστο στις επιθέσεις του μονεταρισμού εξ αιτίας των κοινωνικών μετασχηματισμών που συνδυάστηκαν με τις κρίσεις κινήτρων και ορθολογικότητας.

Η «δημοκρατική» εντούτοις νομιμοποίηση του φιλελευθερισμού, μέσω της δαιμονοποίησης του κράτους και της καθαγίασης της ορθολογικότητας της κοινωνίας των πολιτών ελάχιστα μπορεί να εξαναγκάσει σε υπακοή κι αυτό μέσα στα ήδη προνομιούχα γραφειοκρατικά-τεχνοκρατικά στρώματα και τους

ευνοούμενους τους. Η αναπαλαίωση της «αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας» σήμανε την εγκατάλειψη κάθε έρευνας για συμμετοχικότητα, ενώ κατευθυνόταν σε ένα χώρο πραγματοποιημένο εδώ και καιρό από οργανωμένα συμφέροντα τύπου μαφίας. Νεοκορπορατισμός και media είναι η συνταγή που φαίνεται να ενώνει τις κυρίαρχες ελίτ κεφαλαίου-εργασίας. Όπως παρατηρεί ο Κορνήλιος Καστοριάδης (μετά την αποτυχία των κινημάτων του '60, τα δυο πετρελαϊκά σοκ και τη φιλελεύθερη αντεπίθεση, εκπροσωπούμενη αρχικά από το ζεύγος Θάτσερ-Ρέηγκαν, διαπιστώνουμε ένα νέο μηχανισμό "κοινωνικής στρατηγικής". Συντηρείται μια άνετη ή ανεκτή κατάσταση για το 80 ή 85% του πληθυσμού (παραλυμένου κατά τα άλλα, από το φόβο της ανεργίας) και όλη η βρωμιά του συστήματος μεταφέρεται στο 15 ή 20% των κατωτέρων, που δεν μπορούν να αντιδράσουν ή αντιδρούν με τη ρήξη την περιθωριοποίηση και την παθητικότητα».

Τις επιπτώσεις αυτής της στρατηγικής τις γνωρίσαμε πρόσφατα με την έκρηξη στο φρούριο του Λος Άντζελες. Πρόκειται για το παράδειγμα μιας στρατιωτικοποιημένης αστικής ζωής, με ένα ακραία ιδιωτικοποιημένο αστυνομικό κράτος, που, όπως έγραφε ο C. Lasch, «ενσαρκώνει το θρίαμβο του φιλελευθερισμού από κοινού με τη συντριβή του». Στο Λος Άντζελες, μια πόλη που σχεδιάστηκε να επιτύχει το μέγιστο της ιδιωτικότητας, με την απουσία οποιασδήποτε κοινωνικής κρατικής πολιτικής, την επέκταση των ιδιωτικών γραφειοκρατιών, βλέπουμε τις συνέπειες της έλλειψης ενός οποιουδήποτε χώρου ανάπτυξης κοινής δράσης των πολιτών, σε συνδυασμό με τη διάλυση του κράτους πρόνοιας.

Αυτή η εμπειρία της ιδιωτικότητας που γίνεται όλο και εντονότερη στις μέρες μας, η αίσθηση του γκέττο, γεννά και ξαναγεννά την επιθυμία συνεχούς επανεξέτασης των λεγομένων και των γραφομένων μας. Διαβλέποντας τον κίνδυνο του φετιχισμού της έκδοσης, προσπαθούμε να σταθούμε κριτικά έναντι του αρχικού προτάγματος του «Λεβιάθαν», όχι με τα μεγάλα λόγια, αλλά στο ύψος αυτού που ο Αδολφο ονόμαζε μικρολογία. Κι όπως λέει ο J. Agnoli (η αριστερά δεν είναι πλέον η πρωτοπορία αλλά μέρος της κοινωνίας που από τη μια πλευρά πρέπει να προχωρήσει τη ριζοσπαστική κριτική από την άλλη όμως να βρει μια λύση».

Θελήσαμε να επανεξετάσουμε το ρόλο μας ως διανοουμένων και σ' αυτό το πλαίσιο πραγματοποιήσαμε το Δεκέμβριο του '90 συμπόσιο στην Πάντειο. Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε μέρος των εισηγήσεων (η δημοσίευση θα ολοκληρωθεί στο επόμενο τεύχος). Σε μια κοινωνία τραβεστί, μια κοινωνία χωρίς ταυτότητα η επανεξέταση αυτή, αν μη τι άλλο, αποτελεί τον καθρέφτη μας αλλά και την αγωνία μας. Γιατί... ΓΙΑ ΟΠΟΙΟΝ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΖΩΗ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΦΤΑΣΕΙ ΟΣΟ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΑΚΡΥΤΕ-

ΡΑ... (ως θυμάται)... Ο ΥΙΝΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΓΕΝΝΑΕΙ ΤΕΡΑΤΑ.

Αθήνα 7/6/92

Γ.Ν. Μερτίκας

Υπερόγραφο

Η συνέντευξη του Κορνήλιου Καστοριάδη δημοσιεύτηκε στο ESPRIT, το Νοέμβριο του '91.

Η συνέντευξη με τον Johannes Agnoli πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα τον Οκτώβριο του '91, ενόσω ήταν καλεσμένος του Ινστιτούτου Γκαίτε.

Η εργασία των Vujacic-Zaslavsky αναδημοσιεύεται από το TELOS νο 111, Summer '91.

Τους ευχαριστούμε για τη συνεργασία τους.

